

# Utóhang az Akadémiai Könyvtár épülettervéhez

Amennyi nyilvános vita, könyvtári és építészeti szakmai konzultáció, közvélemény megnyilvánulás — mint például a homlokzati tervek nyilvános bírálatra bocsátása —, sajtófigyelem kísérte az Akadémiai Könyvtár Roosevelt térre tervezett új épületének sorsát, annyira szinte visszhang nélkül került le a napirendről. Sem az MTA 1971. évi közgyűlésének dokumentumai, sem a III. könyvtárügyi konferencia közleményei között még csak utalás sem történt rá, hogy ilyen terv volt. Ennek lezárását a Magyar Tudomány 1969. évi 9. számában lakonikus közlemény adta hírül: Az elnökség június 24-i ülésén... Tudomásul vette az Akadémiai Könyvtár tervezési munkáinak felfüggesztését.

Bizonyosság tehát: a közelinek vélt lehetőség, hogy újabb „Gondolatok a könyvtárban” vers szülessen az Akadémiai Könyvtár ihletésére, elhalt. Az Akadémia „elnökségi hírei” között is néhány-szavas mondat adta tudtul az egyik legjelentősebb magyar kulturális és tudományos s egyben akadémiai beruházás sorsát.

A sajtó, a nyilatkozatok, a különféle közlemények furcsa módon már 1968-ban és 1969 első felében úgy emlékeztek meg a Duna part rendezéséről, a volt Lloyd palota telkének beépítéséről, mintha másról, mint szálloda- vagy irodaépületről soha nem is lett volna szó. Mintha az előző években nem jelentek volna meg hírek, cikkek, nyilatkozatok, makettfényképek arról, „milyen lesz az új Akadémiai Könyvtár”.

Nem polémia kíván lenni e töredékes visszaemlékezés sem a sajtóval, sem a döntéssel, illetve az azt kiváltó körülményekkel. A tény — tény marad, s e körül bármiféle vita most már céltalan. Lehetséges, hogy az utókor — amelynek számára is tervezték, mint minden történetileg kialakult nagykönyvtárat — másként ítéli majd meg a Roosevelt tér beépítését, de ismétlem, ez nem vita tárgya.

Minek akkor e hattyúdal, mi értelme van írni róla? E sorok szerzője nem tagadja elfogultságát. Mint a megbukott vállalkozás egyik szervezője és szerzője, erkölcsi kötelességének érzi, hogy megemlékezék a terv elmúlásáról is — legalább a könyvtári sajtóban.

Meggyőződésem, hogy igaznak tartott ügyet — akár csupán egy létesítmény ügyét is — csak szenvedéllyel lehet előre

vinni, és hogy az új könyvtárépület terve egyáltalán 1969-ig életben volt, abban a ráció mellett nem kis szerepet játszott többeknek a jó, vagy annak vélt ügybe vetett szenvedélyes hite.

Amennyi álmodozás, hit feszült a tervekben, olyannyira szárazak maguk a tények, az adatok. Hogyan történt? Több éves előkészítő munka után mondotta ki az MTA Elnökségének 83/1965. sz. határozata, hogy az akadémiai intézetfejlesztési terv keretében meg kell valósítani a könyvtár új székházának felépítését. Az új könyvtárépület megalkotását két öt-éves tervidőszakra tervezték. 1968—1970-ben indult volna meg a kivitelezés, és a IV. ötéves terv első éveiben, 1970—1972-ben fejeződött volna be.

Az első program-vázlatoktól hosszú, műszaki-gazdasági és könyvtárosi vitákkal kísért út vezetett a részletes tervdokumentáció kidolgozásáig. A Roosevelt tér — Dorottya utca — Apáczai Csere János utca által határolt telek városképi exponáltsága több vonatkozásban is kötöttségeket okozott a beépíthetőség szempontjából, a városképi-funkcionális-gazdasági követelményeket rendkívül nehéz volt összeegyeztetni. Végül sikerült a mintegy 100 000 m<sup>3</sup> tömegű épület tervét elfogadtatni. A 28 m magas, 9 szintes épület 4000 m<sup>2</sup> alapterületű lett volna. Fél évszázados távlatban két és félmillió könyvtári egységnek adott volna helyet. A világvizonylatban is korszerű könyvtári nagyüzem tervét viszontagságos tervezői előzmények után Cz e b e I s t v á n, a KÖZTI munkatársa dolgozta ki. Az új akadémiai könyvtárépület a magyar könyvtárépítészet eddigi legnagyobb önálló vállalkozása volt, illetve lett volna, akadémiai beruházként pedig a szegedi Biológiai Telep mellett a második legjelentékenyebb beruházása a tervidőszaknak.

Aligha volt még az Akadémiának olyan tervezett létesítménye, amellyel annyit foglalkozott, mint az új könyvtárépülettel. Az Elnökség érdeklődése kiterjedt az olvasótermek elhelyezésére, foglalkozott az épület gazdaságos kihasználásával, ismételten a városképi-homlokzati kialakítással, nyilvános kiállítás rendeztetett a pályaművekből stb. Az Akadémia állásfoglalásait olykor indulatokat sem nélkülöző heves viták kovácsolták ki, amelyek részben az Akadémián belül, részben az érdekelt társadalmások bevonásával folytak. Az Akadémia — a legjobb akadémiai hagyományokhoz híven —

végig a legnagyobb szeretettel és törődéssel foglalkozott legrégibb intézményének új székházával. (A könyvtár alapításának éve 1826, így mindössze egy esztendővel fiatalabb a Magyar Tudós Társaságnál, amelynek több, mint egy évszázadon át egyetlen tudományos intézménye volt.)

Végül azonban az új létesítmény költségelirányzata az eredetileg tervezett 80–100 millió forintról az építőipari árak alakulása miatt 200 millióra emelkedett és ezt a kiadást már az Akadémia nem vállalhatta. Így került sor egyéb, itt nem említett okokon kívül az új könyvtárpület megvalósításának napirendről történő levételére.

Az Akadémiai Könyvtár — másfél évszázados története során — számos és többnyire már csirájában elbukott kísérlet után e tervvel jutott a legközelebb korszerű gyűjteményeihez méltó, önálló székházának megvalósulásához. Soha ennyire kézzelfoghatónak nem látszott még az eredmény és talán soha annyi akarat, energia, fantázia nem töltődött még a kísérletekbe, erőfeszítésekbe, mint

a Roosevelttéi tervbe. Az Akadémia és könyvtárosai, építésszek és egyik-másik társhatóság szakértői valóban szívügyüknek tekintették az új könyvtárpületet. És akiknek szívügyük volt, azok sajnálhatják, hogy a Lánchíd — Akadémia — Akadémiai Könyvtár történeti létesítmény-együttes nem valósult meg. Az egészséges közszellemhez az is hozzájárul, hogy egy nagyszabású és szép terv kudarcán sajnálkozni lehessen.

Nem kétséges azonban, hogy az Akadémiai Könyvtár, amely gyűjteményeivel egyidejűleg demonstrálja, hogy a magyar tudomány és kultúra mit adott a nagyvilágnak és mit kapott tőle, túljutva a kudarc megpróbáltatásán, a tudománypolitikai irányelvek szellemében működve — amelyeknek kialakításához hozzá is járult tudományszervezési dokumentációjával — és a maga sajátos eszközeivel kivevén részét azok megvalósításából, új épületének problémáját más formában újra napirendre tűzi és talán kevésbé igényes, de gazdaságilag realisabb keretekben megoldást is talál rá.

Rózsa György

## a könyvtárak történetéből

### „Tudományos olvasókör” 1860-ban

Sok szó esik napjainkban az olvasókörökről, éppen a Könyvtáros hasábjain látott napvilágot a felhívás, hogy „Nyomozzuk tovább a régi olvasókörök után”. Bezdán Sándor kezdeményezése (1971/6. szám) nyomán bizonyára sok ismeretlen, régi olvasókör tevékenységéről szerzünk majd tudomást.

Eddig általában csak a közművelődési olvasókörökről írtak, lényegesen kevesebbet hallhattunk a szakmai olvasói társulásokról, pedig ezek tevékenységének megismerése sem látszik érdekeltennek. Például a múlt század közepe táján Pesten *orvosi olvasókör* is alakult, illetve működött. Erről a legrégibb, de ma is megjelenő, 1857-ben alapított gyógyászati folyóirat, az „Orvosi Hetilap” egykorú tudósításában olvashatunk. Különös jelentőséget ad az olvasókörnek, hogy tagjai az orvosi szakkönyvek olvasása mellett elsősorban orvosi szaklapok tanulmányozásával, referálásával foglalkoztak.

Az Orvosi Hetilap 1862. 2. száma így adott hírt a tudományos orvosi olvasókör megalakulásáról: „A pesti közkör-

házbeli másod- és harmadorvosok közmegegyezéssel tudományos olvasókört alakítottak magok közt, melynek célja bel- és külföldi orvosi lapokat járattván, tudományunk gyarapodási mozzanatait figyelemmel kísérni, a közkörház külön beteg osztályain előforduló tanulságosb esetekről egymást tudósítani, s így a kórházi gyakorlatot érdekesíteni. Célul tűzte ki továbbá az olvasókör a közkörházi egyes betegosztályok gyógműködéséről, ennek eredményeiről, s az érdekel bíró kóresetekről 'Orvosi Hetilap'-unkat s ezáltal t. olvasóinkat tudósítani. Fiatal orvos társainknak e rég óhajtott tevékenysége — az ige testté fogván válni — új lendületet adand a közkörház eddigi életének.”

Sajnos, az olvasókör további működéséről eddig még nem sikerült egyéb adatokat felderíteni. Feltételezhető, hogy a kör fiatal orvos tagjai hosszabb ideig együtt tanulmányozták a hazai és külföldi orvosi szakfolyóiratokat és könyveket.

Batári Gyula